

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

LA VOIX DE MONTENEGRO

Службени орган Краљевине Црне Горе

Journal Officiel du Royaume de Montenegro

Неји код Париза, 15. јуна 1919.

Neuilly-sur-Seine le 28 Juin 1919.

НЕСЛУЖБЕНИ ДИО

ДВОРСКЕ И ДИПЛОМАТСКЕ ВЈЕСТИ

У недељу 9. (22.) јуна припређено је од стране руске колоније у Паризу, којој на челу стоје званични представници руске владе, у овдашњој руској цркви, благодарено, приликом сједињења руске војске адмирала Колчака и генерала Деникина, и молениствије за побједу руског оружја. Богослужбено је присуствовао г. М. Вујовић, Министар Финансија, и чланови нашег официрског кора.

Неји код Париза,
15. (28.) јуна 1919.

«Народна Воља», лист србијанског посланства, који излази у Паризу, у броју од 22. јуна доноси члана под насловом «Признање Југославије», у ком се између осталог тврди:

«Признавајући са своје стране званично државу Срба, Хрвата и Словенаца, Савезници истим актом санкционисау и уједињење Србије и Црне Горе».

У 71. броју «Гласа Црногорца» била је ријеч о интерпелацији у енглеском парламенту о заштити грађа Црне Горе поводом признања Југославије. Енглески државни секретар за спољне послове изјавио је, да су грађа Црне Горе сачувана и да је Конференција Мира у Паризу, а не одређених Великих Сила, надлежна да рјешава о црногорском питању.

Према овоме, лако је видјети да «Народна Воља» својом говори неистину кад тврди, да су велике силе признале Србији отуђивање Црне Горе, коју она (Србија) назива «уједињеним». То велике силе нијесу, не смију, не могу и неће никад признати. Оне су само начелно признале нову државу Срба, Хрвата и Словенаца, не рачунајући ту Црну Гору, и не одређујући још границе тој новој држави.

Ово је уосталом врло добре познато Пашини и Весићу као и њиховим савјетницима у «Народној Вољи», али су ипак зато пустили у свијет ову најгорију лажу. Циљ те крупне лажи јесте обману црногорског и грађа, који сваког дана све више устаје против биоградских разбојника, и којем убоје овим да поруке: «Сваки ти је отпор узалудан, јер и велике силе одобравају твој поступак; смири се, и прихвати нас за господаре!»

КО ЈЕ ИЗДАЈНИК?

Отворено писмо београдској «Самоуправи» и Николи Пашини, бив. министру председнику Србије и њеном првом делегату на Конференцији Мира.

(Наставак)

Послије објашњења, које смо већ изнели, лако ће бити разумјети издајство и злочине званичне Србије, учињене према нама у току овога рата, а о којима ћемо сад одмах говорити.

Сви акти званичне Србије, према Црној Гори у току овога рата не представљају ништа друго до један низ злочина и издаја. Ипак било је два изузетка: почетак рата и један момент у јесен 1915. Тада званична Србија моментано није мислила на издају Црне Горе, јер јој Црна Гора у тим часовима била је потребна. То бијаше у почетку рата, у оном моменту кад се Србија одвајала сама, и кад не знајући да је у рат ући и Руска, Француска, Билгеска и т. д., није пак на мегдану остати саме

Аустрија и Србија. То бијаше онда кад Пашини оном знаменитом дешавању питање црногорску Владу: «Може ли Србија рачунавати на братску и неограничену помоћ Црне Горе у случају сукоба са Аустро-Угарском». Наш одговор био: «Србија може рачунавати и овом приликом као и увјек на братску и неограничену помоћ Црне Горе».

Други је тренутак био у јесен 1915. кад Србија бијаше нападнута са свакоје стране. Краљ Петар изабавио валда, у том трагичном моменту за Србију, осигурати јој јаче «братску и неограничену помоћ Црне Горе» бијаше послао једну директну депешу Краљу Николи приликом његова (Краља Николе) рођендана. Пикал валда од кад постоји свијета није један владар директне депеше послао нег Краљ Петар оном приликом; јест, али тада је Србија била у опасности.»

Пређимо на ствар.

Ево дакле злочина и издајства за које оптужујемо званичну Србију, да је учинила према нама у току овог рата.

Она је то чинила у моменту кад је вјеровала, да помоћ Црне Горе није више потребна Србији; дакле кад јој изгледало да нема више опасности од Аустрије и пошто је Црна Гора 1915. снасла војску Србије.

1. Званична Србија чинила је све могуће да Црна Гора не буде снабђивана храном, оружјем, муницијом и кредитом.

1. Званична Србија је отимала или боје рећи краља храну и војни материјал, који нам је Дунавом преко Србије био шила из Русије. Зна се, да је Русија шила огроман ратни материјал и храну у Србију. По одређењу руске владе, један дио овог материјала требао је да буде предаван Црној Гори. Тако нпр. у јесен 1914. из Русије је било послато 100.000 пушака за Србију и 20.000 пушака за Црну Гору. Управа србијанска наредила је задржавање ове 20.000 пушака и њима наоружала «трећи позив» т. ј. коморнице, старце, који врше пандурску службу по варошима и т. д. Србијанско министарство војно није хтјело добре воље дозволити да наши изасланици виде материјал, а како ли да се од њега даде Црној Гори. У лето 1915. бијашу у Цетина дошли у Ниш Н. Писевић и поручник М. Балашевић да сроведу неке топоње, који директно бијашу дошли из Русије на адресу Црне Горе. Србијанско министарство војно (начелник министарства пуц. Барјактаровић) чинило је све могуће препреке. Овој двојици требало је да чекају у Нишу на дозволу, да могу отићи у Прахово, (србијанско пристаниште на Дунаву) — дванаест дана! Наше посланство у Нишу узалуд је протестовало, и тек кад се уједињао руски посланик у Србији кнез Трубенкој дате су ове обичне дозволе за пут изасланицима «братске и савезничке Црне Горе». Због ових и сличних препрека, чинених од србијанских власти, већина ових тонова није могла стћи у Црну Гору. Они су као плићан остали непријатељу по станицама у Скопљу, Приштини и Митровици.

По разним мјестима у Србији био је нагомилан огроман материјал и храна. Црна Гора је међутим гладовала и оскудијевала у свему, а званична Србија није јој хтјела дати оно што је њено. Већи дио овог материјала пао је у руке непријатељу као плићан.

Како су се Краљ Никола и Краљ Петар послали да се спасу, био је у опасности. Краљ Никола је четири пута изашао из Србије, а Краљ Петар је четири пута изашао из Србије, али тада Црна Гора није могла више помоћи Србији.

Још је тежи овај случај.

Као што је Краљу Петру, поред све несреће 1915., било најтеже што Црна Гора још није пропала и што ће евентуално, приликом бјегства, морати нагазити црногорско земљиште, тако је влади и властима Србије, чак и у часовима трагичног одступања, била једина брига како ће више напакостити Црној Гори и како ће је што прије свалити у пропаст. Србијанска војска, разбијена и разоружана, безглаво остуњавала Призрену. Влада србијанска већ бјеше у Митровици. У Митровици се налазило милион кила црногорског кукуруза, који бијаше жељезницом дошао из Солуна; осим тога ту бијаше депо србијански, у ком бијаше дванаест милиона кила брашна. Из Црне Горе долазашу сваки дан коморнице, да прегоне онај милион кила кукуруза, међутим србијанске власти то спречише и кукуруза реквизираше за рачун Србије. Узалуд је наш делегат пок. В. Јукић, ник. и народни посланик, протествовао; узалуд му се придружио наш посланик у Србији г. Јазар Мијушковић; узалуд су они доказивали, да је то интерес и Србије, да што више хране буде у Пећи и у Црној Гори, јер да ће то служити и војсци Србије, од које ће бар један дио морати прећи преко Црне Горе.

Права одступања србијанског не бијаше још тада Црна Гора, него Призрен, куда се мишљаху пробити за Битољу; зато власти србијанске не пуштаху пренос ове хране, рачунајући да њихова војска нећећи преко Црне Горе. Узалуд су наши делегати доказивали да ће храна ипаче, ако се не пренесе, остати непријатељу. Накост је побиједила разум! — Храна је, дванаест милиона кила србијанских и један милион црногорских, кроз неколико дана постала плићан непријатељев. Међутим, неколико дана послат је Бугари прекидано пут на Битољу. Србијанска војска морала се враћати из Призрена на Баковицу, а она из Митровице остуњила је на Пећ, а одатле преко Црне Горе. У Пећи и Баковици не бјеше хране. Храна је могла бити у довољној количини, да званични бандити Србије не спречише насилно и против свих правила међународних препорука хране, бар оне која припадају црногорској држави.

У намјери да напакосте Црној Гори учинили су злочин према Србији; србијански војници морадоше због овога прелазити глади преко гудура црногорских, остављајући тако рећи на сваком кораку по један гроб, који је немоћна, не непријатељска рука, него они, који тада, а најжалост још и данас, владају Србијом.

Навешћемо још један случај ради кога су не стотине нег хиљаде србијанских војника платиле пакост званичних бандита Србије према Црној Гори. Србијанска влада у одступању 1915. бијаше стигла у Призрен. Овдје је био стигао из Лондона извјештај србијанског посланства, да ће се храна за војску србијанску и за избјеглице почети искривати у Св. Јовану Медуанском, Драчу, Валони и Сант Каранту. Пашини, тада председник владе, јавио је телеграфски у Лондон, да је Св. Јован Медуански искључен, т. ј. да није потребно у њега искривати храну. Србијанско посланство у Лондону то је одмах саопштило енглеском министарству, које је то примило и знајући, према томе, храна није шила у Св. Јовану Медуанском. Очекивајући, због чега је Пашини тражио, да се храна не шиле у Св.

Јован Медуански, који бијаше још од 14. јуна 1915. окупиран од Црногораца. Пашини је рачунао да та лука неће требати Србијанцима, јер он мислише тада да ће они моћи остуњити Битољу; дакле, ако би се искривало штогод хране, њом би се користили Црногорци, а то он није хтио. Нажалост и ова злонамјера Пашинија према Црној Гори није погодила само њу, него и сву Србију, изузимајући њеног творца и оне банде исто таквих злочинаца која га подржава. Као што знамо Србијанци су морали промијенити права своје одступнице, т. ј. одступати преко Црне Горе. Св. Јован Медуански постао је тада не само главни и једини пристан из ког се могла снабдијевати србијанска војска. Драч и Валона добили су овај значај тек два мјесеца касије, пошто је србијанска војска већ била напустила Црну Гору и Скадар.

Међутим, у овим најкритичнијим моментима, Св. Јован Медуански, због ове злонамјере Пашиније према Црној Гори, бијаше празан, у њему не бијаше хране, изузимајући два пароброда црногорских трговаца (1000 тона), о којима је већ било ријечи, а која храна бијаше, по наредби Н. В. краља Николе, уступљена србијанској војсци. Требало је да прође скоро мјесец дана док су учињени нови кораци у Лондон, док је тражење прошло све оне споре бирократске форме, па да се почне храна искривати у Св. Јовану Медуанском. За то вријеме србијански војници умирали су кроз Црну Гору и у Скадру од глади, јер храна коју имаше Црна Гора не бијаше довољна. Они, пак, који не оставише своје кости по Црној Гори или Скадру, бијашу унишле недостатка хране, добрим дијелом припремљени да своје мученичке кости, које је при том не једном скотеки испребијала рука полудивних шефова, посију по Арбанији или Грчкој.

2. Најочигледнији примјер небратства и злонамјере званичне Србије према Црној Гори јесте пут Митровица-Андријевица. Овим путем Црна Гора би била везана са солунском жељезницом која се свршава у Митровици (Србија). Дужина је пута око 145 км., од којих 35 км. падају на србијанско земљиште, т. ј. од црногорско-србијанске границе до Митровице. Од овог пута ми смо послали заузвеша Метохије урадили 35 км. т. ј. од Пећи до србијанско-црногорске границе. Требало је још направити пут од Пећи до Андријевице (75 км.) и на србијанском земљишту 35 км. Од четрдесет милиона франака, које је Црна Гора имала добити у накнаду за Скадар, четири милиона била су одређена за подизање пута Пећ-Андријевица. Међутим букнуо је рат. Црна Гора је у јесен 1914. тражила од србијанске владе неколико хиљаде заробљеника за израду тога пута. Тражење је било узалуд. Г. Ј. Мијушковић, тада наш посланик, узалуд је предузимао небројене кораке код србијанске владе у Нишу. Тек на интервенцију руског посланика у Србији, кнеза Трубенког, одлучио се Пашини да Црној Гори пошаље ову тражену помоћ, која је била одне мањег значаја за Србију. Комисија србијанских инжењера почела је била рад на овом путу концем маја 1915. Међутим ова комисија остала је посао и вратила се у Србију половином јуна, од стране црногорске војске. Влада србијанска није хтјела дати никакву објашњења, зашто је опозвала ову комисију инжењера. Тек послје овога, влада црно-

ПАМТИТЕ ЦРНОГОРЦИ!

Поред свих злочина које је Црној Гори учинила и чини Карађорђевића Србија, ових дана она је учинила и општој српској ствари једно страховито издајство, највеће од Косова.

Пашин-Трумбић-Веснић, делегати Србије на Конференцији Мира у Паризу:

не признају Црној Гори Скадар, под чијим зидинама десет хиљада Црногораца положише 1912.—13. своје јуначке кости само зато да он буде црногорски;

желе и траже да Скадар, у коме лежи и прошлост и будућност Црне Горе, не припадне Црној Гори, него Арбанији;

раде о том да се Црној Гори отме Скадар, мада су Велике Силе двапут досада признале њено свето право на Скадар: први пут, кад су га 1913. узеле на захтјев Аустрије а за љубав одржања свјетског мира, и по други пут, Лондонским уговором који су априла 1915. потписале и њим Црној Гори Скадар признале: Енглеска, Русија, Француска и Италија.

горска предузела је да ради овај пут са средствима којима је располагала, т. ј. са 2—3000 Арнаута, који не бјеху вични радовима у камену. Због тога нијесу се могли очекивати озбиљни резултати, нити пак свршетак пута, бар за годину дана. Очигледно је, да је Пашин радио да Црна Гора не добије везу с Митровицом, те да тако не могне бити исхрањивана, чиме би се створило незадовољство у земљи и олакшало извршење завјере спремане против Црне Горе. Београдска банда није никад саутила да ће се и овај злочин према Црној Гори окренути на првом мјесту против Србије. Дошла је јесен страшне 1915.; пут Митровица—Андријевица постаде главна и једина остујина србијанске војске, међутим ту пута не бијаше.

Пашин и његова влада видјели су тек онда какав су злочин учинили не само према Црној Гори, (што су они жељели) него и према Србији. С тога они се у септембру 1915., неколико дана пред Макензенову офанзиву, сјетише за пут Митровица—Андријевица. Између осталог, србијански пуковник Пешић, тадашњи начелник штаба наше Врховне Команде, искао је, децембром од 11. септембра 1915., од команданта појединица јединица да на рад за овај пут упућују оне војнике који би од своје воље хтјели поћи. Како су се тада очекивале борбе на црногорском фронту, то ниједан војник није се хтио пријавити да у тим часонима оде на ово сигурно мјесто, јер то не одговарање појму о части црногорског војника. Међутим, и да је било радне снаге, пут није било могуће довршити, јер то не дозвољавање краткоћа времена пошто Макензен нападе на Србију нећељу дана касније. Влада Србије није више имала времена исправити свој злочин.

Ето због тога мораде србијанска војска остављати по Косову и Метохији сав ратни материјал (нарочито артиљерију, кола и аутомобиле) и сву храну, као илијен непријатељу. Ето због тога морадоше остати у Митровици и предати се непријатељу десетине хиљаде србијанских војника, тако да укупан број србијанске војске, коју тада зароби непријатељ, прелазаше преко 200.000 од којих је највећи део била половина покрла у аустро-мађарске логоре.

Пашин је видјо тада сву величину злочина, који је учинио, и одговорност, која на њега пада, стога он тражи да одговорност за злочин претурити на другог. Његови агенти одмах послуже тога и рјечју и преко поштом онтужише краља Никола и Црну Гору, да злонамјерно нијесу хтјели направити овај пут.

Међутим, и кад не би постојала факта, која смо изнјели, а која се могу доказати дипломатским нотам, била би само једна околност довољна, па да се њом докаже тачност наших твђења.

Рекао смо да је дио овог пута, т. ј. од Пећи до србијанске границе (35 км.) био готов, а да је требало толико исто пута, да се подигне на земљишту Србије, од црногорско-србијанске границе до Митровице, па да Пећ и Митровица буду везани колеким путем, односно да буде цео пута Митровица—Андријевица готово. Пашинева влада није хтјела подићи ни ова

35 км. пута на земљишту Србије, а камо ли да је хтјела подићи пут на црногорском земљишту. Ако су Краљ Никола и Црна Гора сметали да се подигне пут преко црногорског земљишта (као што то клеветнички протурају Пашиневе агенти) ко је Пашин сматао да подигне овај дио пута на србијанском земљишту? Зарму је и ту могао сметати краљ Никола? И вар то није најбољи доказ да влада Србије није хтјела да се подигне пут Митровица—Андријевица, само да нашкоди Црној Гори? Треба ли да речемо и то, да је наш обласни управитељ у Пећи, Марко Петровић, молио цијеле 1915. Матића, окружног начелника србијанског у Митровици, и Сеферовића, окружног инжињера у Митровици, да му дозволе, да он направи та 35 км. пута на србијанском земљишту, кад они то, поред свих молба не учинише. Разумије се да су и ове молбе одбијене, јер би тим била везана Пећ са Митровицом колеким путем.

3. Влада и дипломатија Србије нису су за тим да не само глађу и оскудицом изазову незадовољство код народа црногорског, те као пошљедницу томе пронаст Црне Горе, него су спречавали и оружану помоћ Савезника Црној Гори.

Познато је, да је на молбу црногорске владе, Француска у јесен 1914. послала двије батерије топова на Ловћен за акцију против Боке и флоте аустријске, у њој усидрене. Ове батерије бијаху старог модела од 1872., са приним барутом, и с тога њихова помоћ бјеше без дјелства, а већина топова били су узбрзо уништени од аустријске артиљерије. Због тога црногорска влада, у прољеће 1915. поново моли владу француску, да пошље неколике батерије модерних опадних топова, који могу дјелствовати на 17 км. даљине, како би црногорска војска предузела, уз припомоћ савезничке флоте, напад на Боку, чега би неминула пошљедница била њено заузеће од стране Савезника. Међутим онај зао дух српскога народа, Пашин и његова дипломатија, сметнули су тада извршење овога плана, кога је поред црногорске владе искрено жељео и подржавао генерални штаб француске ратне морнарице. Србијански војни аташе у Паризу тада пуковник, а сада генерал Душан Стефановић, уснио је тада да ујери надлежне војне кругове у Паризу и руског војног аташеа код француске владе, пуковника графа Игњатијева, да би ма каква акција против Боке била једна бесмислица, јер Црна Гора има, како он злонамјерно тврђаше, само 30.000 војника (Црна Гора пак бројаше тада 47.000 војника), а Србија не може одвајати од своје војске за ту сврху.

Нажалост, интриге пуковника Стефановића успјеле су. Француска је одустала од циљања намјераване помоћи Црној Гори. Да је ово била већ свршена ствар доказ су измјету остало и шљедња факта, позната војницима Ловћенског Одред. Србијански пуковник Боривоје Пешић, који бијаше тада у црногорској Врховној Команди, заједно са француским командантом Куле-ом, прегледа 6. фебруара 1915. рад на путу Бар-Будва, који Црногорци грађаху, да би се француска артиљерија могла довући према Боки и са стране Будве. Истак дана француски официри Pierre Baris, Rieux и Sorana

узимаху пошљедње снимке са ловћенских позиција, на којима се она артиљерија имала намјестити.

Постаје питање: зашто је званична Србија била противна овој акцији против Боке и њеном сврху? Србија је претјеривала тајно на Боку с тога се она бојала, да је Црна Гора не заузме у току рата, у ком случају она би припала Црној Гори. Због тога она је преко свог аташеа у Паризу пуковника Стефановића омела Црној Гори помоћ Савезника, флотом и артиљеријом, за заузеће Боке. Званична Србија погрешно рачунаше, услед пораза аустријског у Србији и продирања Руса на Карпате, да је пронаст Аустрије неизбежна ствар у току неколико мјесеца. Због тога помоћ Црне Горе и њена акција против Аустрије чињаше јој се изливина и од практичне користи само за Црну Гору, али не и за Србију, него напротив од штете. Из ових разлога званична Србија је и омела намјеравану оружану акцију црногорске војске и савезничке флоте против Боке у прољеће 1915.

Треба ли нам доказивати колики је злочин овим учинила београдска банда не само против Црне Горе него и против Србије? Има ли кога који не би знао: да је Ловћен био, а с њим и Црна Гора, стога, што је био нападнут комбинаваним нападом војске и флоте аустријске; и

да је србијанска војска морала одступати из Црне Горе преко Арбаније у главном с тога, што није могла бити у Црној Гори исхрањивана због аустријских сумарена и авиона, који из Боке нападаху и уништаваху транспорте с храном.

Да Пашин није омео заузимање Боке у прољеће 1915. Црна Гора не би претрпјела катастрофу, која ју је снашла мало касније. Она би могла бити очувана бар у оним границама, које је имала од 1913.

Које су релативно лакше за одбрану. Тиме би биле уштеђене и њеном становништву оне страховите муке, које је претрпјело за три године тежког робовања. У овом случају србијанска војска могла је остати, ради реорганизације, у Боки и Црној Гори. Она не би морала одступати, под најтежим условима кроз Арбанију и, због глад, умора и болести, изгубити без потребе коју десетину хиљада војника. Исто тако Арбанија не би пала у руке непријатеља, јер се она, због поманка на путама, са стране Македоније неможе заузети, ако се у исто вријеме нема с њом комуникација преко Црне Горе или морем. Због овога војничка ситуација Савезника на Балкану била би много другачија, него што је то била 1916., 1917., па чак и у првој половини 1918.

4.) Влада Србије подијела је Конференцији Мира мемоар о нападима за штету коју је непријатељ нанео Србији и Црној Гори, тражећи да јој се, на име ратне одштете Црној Гори, исплати 750 милиона франана. Немамо потребу наглашавати, да је влада Србије, односно њена делегација, претјеривала да на Конференцији Мира представља и Црну Гору, и да тај безобразни наштај на суверенитет права Црне Горе Конференција Мира није признала. Према томе немамо разлога бојати се да ће ова банда београдских лувеса зданити ратну одштету, коју би имала добити Црна Гора, као што је (би оградска банда) досад подло краља црногорску државу и црногорски Црвени Крст.

У поменутом србијанском мемоару вели се да је Црна Гора учинила код Србије, односно код Савезника, у току овог рата, дуг од 48 милиона франана. Да видимо је ли истинито то званично твђење србијанске делегације на Конференцији Мира?

Чим је рат букнуо Србија је од Савезника тражила кредит за вођење рата. Како је већ имала обећање Црне Горе да ће она (Црна Гора) подијелити судбину Србије, те је влада Србије тражила од

Савезника ратни кредит од 50 милиона за рачун Црне Горе. Влада Србије успјела је да јој овај кредит, за рачун Црне Горе, буде одобрен одмах у почетку рата. Она се због тога обавезала Савезницима, да ће снабдијевати црногорску војску свим ратним потребама. Србија је у овом могла успјети самостоја, што Црна Гора није имала својих дипломатских представника код владе савезничких великих сила.

Када је касније наш делегат дошао у Париз и од француског министра финансија Рибоа тражио помоћ у храни и ратном материјалу за Црну Гору овај му је одговорио, да они не могу више ништа учинити од оног што су већ учинили пошто је, од стране савезника стављено у дужност Србији, да она снабдијева Црну Гору за што су јој стављени на расположење и потребни кредити (Види брошуру: *Поглед на Црногорско питање*, меморандум, који је Конференцији Мира у имате слободних Црногораца, подио Јово Поповић.) Међутим видјели смо како нас је Србија «снабдијеваала» и како је одговорила својој обавези према Савезницима.

Показали смо, како је влада Србије тражила и добила кредит за рачун Црне Горе. Треба још рећи да је овим зајмом задужена Црна Гора без знања црногорске владе или ма ког црногорског представника.

Пошто је на овај лупешки начин влада Србије задужила Црну Гору дугом од 50 милиона, она се, одмах у почетку рата, јавила као добротвор—понутила је црногорској влади, под нарочитим условима, новац за ратне потребе. Тадања влада сердара Јанка Вукотића примила је то без много размислања, вјерујући влада у добру намјеру београдских разбојника; она је овим тада учинила једну од многобројних погрешака, учинених нарочито у спољној политици, које су касније омогућиле влади Србије извођење свог душманског плана према Црној Гори, и ради чега је Црна Гора касније била не само понижавана, него чак и њен опстанак био је доведен у питање. Због неумјешности или боље рећи сервилности тадање владе црногорске, Србија се представила на Цетинје, црногорској војсци и црногорском народу, као добротвор, покровитељ или чак спаситељ. Влада црногорска најкалост дозволила је, да Србија нападе овај новац на такав начин, као да то није новац црногорски, него да је то дар «великодушине» Србије и Петра Карађорђевића «бедним» а «спотим» Црногорцима.

Међутим то није био дар, нити братска помоћ, него један лоповљук пошљедње врсте, какав не би били у стању учинити прави Срби, али га је била у стању учинити једно дипломатија београдска, у чијим жилама, с врло незнатним изузетком, бије права цинцарско-бугарско-татарска крв.

Делегација Србије на Конференцији Мира признаје, да је влада Србије у почетку рата задужила Црну Гору, без њеног питања, са 48 милиона франана.

Поштен свијет би се надао да Србија преда Црној Гори то што је узела на њен рачун. Влада Србије пак, предаје Црној Гори само 31 милион динара у току осамнаест мјесеца рата. Међутим курс динара је просјечно био 130 динара за 100 франана и, према томе, влада Србије није издала Црној Гори 31 милион, као што би то изгледало, него само 21 милион франана.

Значи, да је влада Србије украда Црној Гори 27 милиона франана.

Послије овога биће јасно, зашто влада Србије није никад хтјела дати објашњења за овај новац. Сада је, пак, била приморана захтјевом наше владе на Конференцији Мира, израженим у меморандуму од 5. марта о. г.

(Наставиће се.)

ЦРНА ГОРА ПРЕД КОНФЕРЕНЦИЈОМ МИРА

МЕМОРАНДУМ КОЈИ ЈЕ 5. МАРТА ПО Н. ДЕЛЕГАЦИЈА КРАЉЕВИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ ПОДНИЈЕЛА ВРХОВНОМ САВЈЕТУ ВЕЛИКИХ СИЛА НА КОНФЕРЕНЦИЈИ МИРА У ПАРИЗУ.

ЧЕТИРИ ДОДАТКА МЕМОРАНДУМУ

ДОДАТАК I.

Докуменат који очигледно доказује да је црногорска војска крајем 1915. спасла србијанску војску да ју не заробе Аустријанци, Нијемци и Бугари.

Извјештаји србијанског генералштабног пуковника Петра Пешина, о војничким операцијама црногорске војске, крајем 1915.

8. октобра. — Непријатељ је учинио напад на Дрини, између Вишеграда и Хума; сви јуриши су одбијени. Неколико чамца, пуни непријатељских војника, потопљени су. Борба траје између Вишеграда и Лима.

9. октобра. — Непријатељ показује велику активност дуж цијеле Дрине и на више мјеста је чинио покушаје да пређе ријеку.

10. октобра. — Непријатељ наставља нападе на Дрину. Одбијен је, уз губитке, осим на једном мјесту близу Вишеграда, где му је пошло за руком да пређе ријеку са једним дијелом својих чета. Борба траје.

12. окт. — Борба траје дуж цијеле Дрине и код Гацка. Сви напади су одбијени.

13. окт. — Цијелог дана непријатељ није могао постојати никаква успјеха на Дрини. Код Вишеграда непријатељ је задржан. Напад на Гацко одбијен је.

14. окт. — Непријатељ је на Дрини развио већу активност по обично. Према Вишеграду, наше чете су у енергичном нападу узеле позицију Суха Гора — Добрум. У тим борбама непријатељ је имао тешких губитака. Заробили смо непријатељских војника.

15. окт. Борбе се настављају на позицијама око Вишеграда у правцу Суха Гора — Добрум. Резултат се још не зна. На Дрини пренуцавање артиљерије.

16. окт. Непријатељ је поновио нападе на позиције Суха Гора — Добрум и узео их. Наше чете су се повукле на друге позиције у позадини, одржавајући везу с непријатељем. На Дрини, општа артиљеријска борба, без резултата.

17. окт. — Непријатељ је почео нападати позиције Вајда — Бијело Брдо, али је сирижен у напредовању. Борба се наставља. На Дрини артиљеријска борба.

18. окт. — Борбе јужно од Вишеграда. Непријатељ је опитро напао и кад је дошао до размака за јуриш, храбри Црногорци пошоме на јуриш, с бомбама у рукама и приморали га да се повуче, затим га гонили до Сухе Горе. Заробили смо једног официра 100 војника; узели смо четири тона и један митраљез. — Непријатељ је поћу напао на фронту Вучи До — Троглав и, после опште борбе, заузео је Троглав. Борбе трају.

19. окт. — Борбе се воде јужно од Вишеграда где је непријатељ имао тешких губитака; заробили смо 3 официра и до 300 војника. Један заробљени лекар тврди да је непријатељ данас имао 800 погинулих и ранених. — На фронту Троглав — Вучи До битка се наставља. Непријатељ је задржан на граници; губици његови огромни су.

20. окт. — Борба се наставља на позицијама код Вишеграда. Где смо заробили 60 војника. Близу Вишеграда борба се цео дан наставља у нашу корист. Заробили смо 20 војника.

21. и 22. окт. — Борба се наставља на фронту Троглав — Вучи До, и после контра-напада преотели смо позиције на граници. — На Троглаву смо узели 2 брдека тона, 3 митраљеза, 1 рефелектор и много другог ратног материјала. Непријатељ је оставио велик број погинулих, међу којима више официра, од којих једног команданта и једног лекара. — Од 29. окт. до данас, непријатељ је с већом жестином напао на фронт 2. колоне. Напад пјешадије бјеше праћен општром палбом тешке артиљерије. Крваве борбе водиле су се и дану и поћу; наше храбре трупе сузиле су све непријатељске нападе. Наши противници успјели су једино то што су на граници узели једну позицију без већег значаја. Борба се наставља. Непријатељски губици су огромни. Трећа колона је отела: 4 брдека тона, 3 митраљеза, 600 пушака, 700 комада развојног материјала и огромну количину муниције, а заробила је 6 официра, 2 лекара и 300 војника. — На осталим фронтовима артиљеријска борба.

23. окт. — Борба на Грахову води се цео дан с највећом жестином. Наши храбри војници сузбили су све непријатељске нападе. Непријатељ није успио да нам узме позиције и одбијен је с великим губицима. — Друга колона узела је: 4 тона, 4 митраљеза, 3 топе-

графска апарата, 1 рефелектор, 70 коња, 100 пушака, 100.000 фишека. Заробљени су 2 официра и 40 војника.

31. окт. — Цео дан непријатељ је напао с великом енергијом и надмоћним бројем. Свад је одбијен, осим у правцу Вишеграда, где смо ми напустили неке позиције. Непријатељ је имао губитака.

1. новембра. — Непријатељ наставља са двије дивизије нападати фронт 3. колоне. Борбе су трајале цео дан. Успјело нам је да одржимо све наше позиције. Непријатељ је имао губитака.

2. нов. — Непријатељ је наставио своје нападе дуж цијелог фронта 3. колоне, али је одбијен уз велике губитке. Један од наших батаљона је само на једном мјесту заробио 121 војника и 2 официра, који припадаху једној непријатељској кумпанији од 152 војника. Осталих 29 су погинули.

3. нов. — Непријатељ је бројно надмоћнијом општром напао цео фронт 3. колоне. Наше трупе повукле су се на своје првобитне положаје на Лиму. — Услед опште ситуације на бојном пољу србијанско-црногорском и због енергичних напада на наше чете на Лиму, 3. колона је примила наређење да се повуче на главне позиције за одбрану. — На осталим фронтовима, артиљеријска палба и понека пјешадијски напад.

13. нов. — Слаба артиљеријска борба без промјене на свима фронтовима осим око Фоче, где је било пјешадијске борбе али без успјеха на непријатеља.

15. нов. — Непријатељ је узео Фочу (у Босни), Металку и Пријеноде (у Србији). Један наш батаљон заробио 1 официра, 2 подофицира и 50 војника. — На другим фронтовима нема промјене.

16. нов. — Нападн смо непријатеља код Металке, потукли га, те бјежи пут Горажде. — Услед јавог позивања од стране Прибоја и Пљевља, наша војска узела позиције за одбрану Пљевља. У јучерашњим борбама заробили смо 30 војника.

18. нов. — Јаче непријатељске колоне појавиле су се од Металке и Прибоја, надало је наређење да напустимо Пљевље и да заузмемо нове борбене позиције.

19. нов. — Непријатељ енергично напао наше позиције око Чехотине, али је свудје одбијен.

24. и 25. нов. — Општри непријатељски напади на фронту Јабучка — Матаруге — Сјеница — Трешњевица. Заробили смо преко 100 војника.

30. нов. — Општре борбе су се водиле 27., 28. и 29. новембра на фронту 2. и 3. колоне, без резултата.

2. децембра. — Непријатељ је 30. новембра општром напао цео фронт 3. колоне, упротервајући тешку артиљерију. Напад је одбијен; а 1. децембра општром је напао 3. колону. Повукли смо се на позиције сјеверно од Шаховића и Бијелог поља, у правцу Нех-Рожаја. — После вишедневне борбе, непријатељ је данас узео Рожаје.

4. дец. — Непријатељ је 2. и 3. децембра наставио своје нападе на 3. колону, која се повлачи на нове положаје. — 4. децембра напао је линију Краљева гора — Шаховић — Бијело поље. Заробили смо 100 војника.

6. дец. — На фронту 3. колоне непријатељ је одбијен близу Липовца. У правцу Берање — Рожаја непријатељ је контра-нападом одбијен до Рожаја. Заробили смо 50 војника.

9. дец. — Нападн на фронт 3. колоне одбијени су.

13. дец. — 3. колона је 12. децембра потукла непријатеља и узела му села: Гудуку, Гудујено, Добри до и Бар. Непријатељ је оставио преко 500 мртвих. Заробили смо 1 капетана и преко 100 војника.

20. децем. — У правцу Мојковца слаба пјешадијска и артиљеријска борба. У правцу Сухи до — Берање непријатељ је предузео општар напад, али је одбијен. На осталим дјеловима овог фронта, слаба пјешадијска и топовска борба, без промјена.

21. децембра. — Код Мојковца општра борба трајала је цео дан. Непријатељ је одбијен уз велике губитке. У правцу Сухи до — Берање слаба палба. Нападн смо са појачањима у правцу Дечани — Плав, узели смо Богиневицу и сузбили непријатеља према Дечанима.

ДОДАТАК II.

Неколико билежака из дневних извјештаја Генералног штаба првога одреда црногорске војске, из којих се види биједино стање исхране и одјела у коме се за вријеме рата налазила цијела црногорска војска.

17. априла 1915. — Исхрана војске врши се слабо и то изазива незадовољство. У почетку рата давало се 750 хлеба, 500 грама меса, 100 грама ориза, 70 грама соли. Због тешкоћа око преноса, тај оброк је смањен. Војницима није месо издавано 5., 8., 9., 10., 11., 12., 13. и 14. марта. Дана 29., 30. и 31. марта мјесто меса давано је уље. — За протеклих 17 дана априла није дијељено месо. 1., 2., 3., 4., 5., 14., 15. и 16. често је мањкао ориз, а нарочито посљедњих дана. Због тога сад се даје 600 грама хлеба, али неких пута било га је само 300 грама.

31. маја. — Исхрана војске врши се сасвим слабо. Месо стиже веома неуредно. Од 1. јануара до данас, војска је само 51 пут примила оброке меса. Хлеб се дијелило 600 грама мјесто 300, али то бјеше врући хлеб, који губи од своје тежине кад се охлади.

18. августа. — Војска на Крецу, на Ловћену, већ за мјесец дана није добијала ориза.

9. септембра. — Све од почетка овог рата, први одред (Ловћенски) није примио обећане униформе. Командант одреда поновио је о тој ствари писао министру Војном и тражио униформе, јер војници протестују, тим прије што знају да су неке друге јединице добиле униформе.

22. септембра. — Оброци се дијеле врло ријетко. Већ од неколико дана нема меса а оброк хлеба је смањен на 400 грама. Хлеб је руметинов, али би он ваљао, само да га има. Командант дијеловог крила јавља данас депешом број 2842, да батаљон није ништа, цетињски, цуки и митраљенско одјељење нијесу од 18. до 22. ов. мј. примали меса, а 19. ов. мј. нијесу примали ништа; 20., 21. и 22. нијесу примали ништа нио нио комад хлеба. Двије чете цетињског батаљона нијесу данас ништа примале. Хлеб је тако лош, да се не може јести; војници који се овако хране, нијесу за борбу. — Команданти батаљона јављају да велик дан војника пада у несвијест, а то се у потоња два дана дешавало и на предстражама.

30. септембра. — Чете нијесу примале меса 6., 7., 8., 9., 13., 14., 15., 18., 19. и 27. септембра. Истог мјесеца, дана 20., 21., 22., 25., 26., 27., 28. и 29. примали су по 400 грама хлеба, а 30. само 300 грама. Докле ће то тако трајати?

15. октобра. — Генерал Пејановић јавља да његова бригада није за три дана примала памирница.

11. децембра. — Министар Војни јавља депешом бр. 3863, да се услед акције аустријске флоте исхрана војске врши с великим тешкоћама. Исхрана је преотерена и додаском србијанске војске и избијеница. Захтијева да се то објави војсци и да се апелује на њено родољубље. У нападну за оне дане кад је остала без хране војска има добити појачању општећу.

14. децембра. — Пошто јединице на десном крилу нијесу добиле оброке, наређено је команди тог одреда (под бр. 993—6.) да реквизира стоку из околних села, без обзира на претходне наредбе. Команди се ставља к знању да ће дворски аутомобил дојети 1000 кг. хлеба. Идано је наређење да жене и дјеца носе војсци хлеб и све остало што јој треба.

15. децембра. — Ових дана војска није примала апсолутно никакве хране. Подијељено је нешто одјела. Који нијесу добили униформу, добили су по један трико.

18. децембра. — Министар Војни јавља да су два транспортна брода, «Михаиле» и «Антионија», са 2000 тона хране потопљени код Драча 18. децембра. Опшете тешкоће око исхране и своју бригу за сваког војника. Наређује да команде чине све што је могуће те да околна села помогну војсци да не гладује. Нека се не гледа на цијене памирница, но нека се купује пошто посто.

У наредном броју: Додатак III и IV